

WSTĘP

Refleksja o wychowaniu mieści się w kręgu najstarszych nurtów kultury. Antoni Smolański podaje, że występująca w niej wielość tez i hipotez daje się wyprowadzić z fundamentalnych założeń, takich jak przekonanie, że świat jest poznawalny, że człowiek posiada potencjalną zdolność rozwijania się od prymitywu i egoizmu ku doskonałości i uspołecznieniu. Natomiast pedagogika znajduje sposoby doprowadzania ludzi do ich spełniania się zarówno w życiu indywidualnym, jak i społecznym (Smolański 2003, s. 9).

Człowiekowi zatem potrzebna jest edukacja, jako istota kulturalna i cywilizacyjna wykorzystuje on specjalne zabiegi edukacyjne. Jego kształcenie jest konieczne dla utrzymania dorobku kulturalnego i cywilizacyjnego na dotychczasowym poziomie i w celu przysposobienia kolejnych pokoleń do jego wzbogacania. Edukacja wpływa dodatkowo na codzienne życie społeczeństwa, ułatwia je, urozmaica i nadaje mu sens. Stanowi ona pożyteczną inwestycję. Konieczna jest zatem bezpośrednia inwestycja w ucznia i nauczyciela oraz pośrednio w ich obydwu przez stwarzanie im odpowiednich warunków pracy. To, kim stanie się jednostka w ciągu swojego życia, jest uzależnione od jej zadatków wrodzonych, a także od warunków środowiskowych, w jakich żyje, w tym od celowej edukacji i własnej pracy nad sobą. W życiu jednostki ludzkiej zasadniczą rolę odgrywają nauczyciele oraz instytucje kształcące. Dzięki działalności nauczycielskiej możliwość poznawania świata odbywała się szybciej, szerzej i gruntowniej (Smolański 2003, s. 23–49).

W związku z tym warto sięgać do dorobku poprzednich pokoleń, tym samym przypominać współczesnemu czytelnikowi dobre polskie tradycje pedeutologii. Na przestrzeni wieków nauczyciele, pedagogzy oraz publicyści starali się wychodzić naprzeciw oczekiwaniom społecznym. Niejednokrotnie inicjowali akcje edukacyjne, zakładali ośrodki opiekuńcze i szkolno-wychowawcze. Nierzadko w szeroko pojętej pracy dydaktyczno-wychowawczej przyczyniali się do kształtowania świadomości pedagogicznej, patriotycznej, religijnej czy zdrowotnej. Wielu z nich zapisało się na stałe na kartach historii oświaty, jako aktywni reformatorzy polskiej szkoły. Nie tylko podejmowali działania mające na celu wprowadzenie nowych rozwiązań pedagogicznych, lecz także inspirowali innych do pracy oświatowo-wychowawczej (Walasek 2015, s. 15–27).

Niniejszy tom „Lubelskiego Rocznika Pedagogicznego” poświęcono wizerunkom wybranych pedagogów, publicystów i działalności instytucji opiekuńczo-wychowawczych w XIX i XX stuleciu. Autorzy podjęli próbę przedstawienia ich portretów i ukazania ich wpływu na rozwój teorii i praktyki pedagogicznej. Wiele z przedstawionych osób zasłużyło się w dziejach polskich instytucji oświatowych. Na uwagę zasługuje również ich dorobek naukowy i literacki.

Wśród prezentowanych w artykułach postaci znaleźli się wybitni wychowawcy dzieci i młodzieży, twórca oryginalnego systemu wychowawczego zwanego prewencyjnym (zapobiegawczym) – ksiądz Jan Bosko (1815–1888) oraz pedagog, marianin o. Józef Jarzębowski (1897–1964). Przedstawiono wizerunki nauczycieli, lekarzy i higienistów mających szczególne zasługi na rzecz zdrowia i higieny, w tym położnictwa, między innymi Adama Zygmunta Czyżewicza (1841–1910), Józefa Żulińskiego (1841–1908), Edwarda Madeyskiego (1832–1906), Mieczysława Tytusa Baranowskiego (1851–1898), Bolesława Adama Baranowskiego (1844–1916), Bronisława Kaczorowskiego (1857–1932), Edmunda Cenara (1856–1913), Józefa Dietla (1804–1878), Henryka Jordana (1842–1907) oraz jezuity Stanisława Podoleńskiego (1887–1945).

W pracy ukazano działalność nauczycieli w szkole codziennej i szkole rzemiosł Towarzystwa Dobroczynności w Krakowie (1817–1912). Sierotom przebywającym w zakładzie Towarzystwa umożliwili oni zdobycie podstawowej wiedzy i umiejętności oraz ułatwili znalezienie zatrudnienia po wyjściu spod jego opieki.

W niniejszym zbiorze zaprezentowano także portrety i poglądy znanych postaci polskiej nauki i kultury: Elizy Orzeszkowej (1841–1910), pisarki i publicystki, propagatorki wykształcenia kobiet, które odpowiadałoby ich zdolnościom i zainteresowaniom oraz Tadeusza Joteyki (1872–1932), muzyka, kompozytora, pedagoga, organizatora życia muzycznego. Na liście przedstawionych pedagogów znaleźli się Józef Grzywna (1933–1994), nauczyciel, badacz Kielecczyny oraz wywodzący się z Wielkopolski Wschodniej: Wanda Haberkantówna (1871–1930), Stefania Sempołowska (1869–1944), Sławomir Czerwiński (1885–1931) i Władysław Przanowski (1880–1937).

Tom zamyka artykuł poświęcony lwowskiej szkole filozoficznej (1914 – 1939) i jej wkładu w rozwój nauk o wychowaniu.

Mamy nadzieję, że lektura zamieszczonych w niniejszym szkicu tekstów będzie inspiracją do dalszych badań naukowych podejmowanych przez badaczy historii wychowania czy opieki społecznej. Tym samym zachęci czytelnika do poszukiwań portretów osób mało znanych lub nieznanych w dziejach oświaty i wychowania, a wnoszących znaczący wkład w jej historię.

LITERATURA

- Smolański A., 2003, *Tezy i hipotezy pedagogiki*, Wrocław, Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP.
- Walasek S., 2015, *Historyk wychowania wobec badań biograficznych*. W: W. Szulakiewicz (red.), *Badania biograficzne w pedagogice. Studia źródłowe i biograficzne*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 15–27.